

NEFINANSIJSKO I INTEGRISANO IZVEŠTAVANJE

Gogić Nemanja¹

Sažetak: Sastavljanje nefinansijskog i integrisanog izveštaja nastalo je usled pada kredibiliteta i poverenja u finansijske izveštaje, koje su nastale usled pojave Svetske ekonomske krize, otkrivanju sve većeg broja računovodstvenih i kompanijskih prevara u poslednjem periodu, klimatskih promena, sumnji u socijalne i ekološke implikacije poslovanja i globalizacije. Usled sve većeg nepoverenja investitora i drugih stejkholdera u tradicionalne finansijske izveštaje, povećala se popularnost tema poput korporativnog upravljanja, održivog razvoja, korporativne održivosti i integrisanog izveštavanja. U radu su prikazane mnogobrojne prednosti ali i ograničenja sa kojima se kompanije susreću prilikom sastavljanja i prezentovanja nefinansijskog i integrisanog izveštaja, kao vrhovni okvir u izveštavanju. Cilj istraživanja je da se prikaže značaj obelodanjivanja nefinansijskog i integrisanog izveštavanja radi zadovoljenja informacionih potreba korisnika tih izveštaja. Rezultati istraživanja pokazuju da sastavljanje nefinansijskih i integrisanih izveštaja omogućavaju preduzeću veću komparativnu prednost u odnosu na konkurenciju.

Ključne reči: nefinansijsko izveštavanje / integrisano izveštavanje / stejkholderi.

---

¹ Elektroprivreda Srbije, Spasenovićeve 26a, Žarkovo, 11000 Beograd, e – mail: gogicn89@gmail.com

UVOD

Sve kompleksnije i turbulentnije poslovanje preduzeća, dovelo je do toga da se savremene kompanije suočavaju sa mnogobrojnim poslovnim transakcijama koje računovodstveni principi i pravila ne mogu da obuhvate. To može dovesti do stvaranja iskrivljene slike stvarnog ekonomskog stanja preduzeća. Nemogućnost obuhvatanja svih poslovnih transakcija dovelo je do stvaranja manevarskog prostora računovodstva u kreativnom prikazivanju informacija, što je rezultiralo mnogobrojnim računovodstvenim i finansijskim prevarama u poslednje vreme. Umnogome, na takvo ponašanje kompanije je uticalo izbijanje svetske ekonomske krize, globalizacija i drugi faktori. Takvo nepovoljno okruženje izazvalo je nepoverenje u prikazane finansijske izveštaje. Otuda i potreba da se pored finansijskih informacija prikazuju i dodatne, nefinansijske informacije. Ograničiti se samo na prikazivanje finansijskih informacija, stejkholderi neće imati celokupnu sliku o preduzeću, dok na drugoj strani prikazati samo nefinansijske informacije često je bilo ignorisano od strane korisnika korporativnih izveštaja. Za efikasno i efektivno zadovoljenje informacione potrebe korisnika, integrisani izveštaji moraju da imaju holistički pristup, koji će prikazati i finansijske i nefinansijske informacije. Blagovremena dostupnost i jednih i drugih informacija, korisnicima pruža mogućnost adekvatne analize, interpretacije i razumevanja efekta poslovanja, što može rezultirati donošenjem optimalnih odluka. Cilj rada je da prikaže prednosti ali i ograničenja sa kojima se kompanija suočava prilikom sastavljanja nefinansijskog i integrisanog izveštaja. Metode koje su korišćene u radu su: analiza, sinteza, indukcija i dedukcija.

POZADINA ISTRAŽIVANJA

Tradicionalni model finansijskog izveštavanja ne može u potpunosti da zadovolji informacione potrebe svih korisnika korporativnih izveštaja. On je pogodan, pretežno samo za proizvodne kompanije, čija se imovina sastojala od fizičke imovine, a fakturisanje se vršilo periodično, predstavljanjem zbirnih podataka, koji imaju isti karakter, pa u vezi sa tim ovaj model izveštavanja je pogodniji za industrijsko nego za informatičko doba (Pavlović, Erić i Milanović, 2020). U poljuljano mišljenje o pouzdanosti tradicionalnog finansijskog izveštavanja, najviše su doprineli

sledeći faktori: sporadični finansijski skandali, Svetska ekonomska kriza koja je izbila 2008. godine, kao i finansijska neizvesnost koja se javila početkom 2010. godine u pogledu finansijske stabilnosti brojnih zemalja EU. Finansijsko izveštavanje nije savršeno i postoje brojna ograničenja kao što su:

- primena kombinovane osnovice za finansijsko izveštavanje – mešovita osnova reflektuje kombinaciju principa istorijskog troška i fer vrednosti za potrebe fer vrednosti i za potrebe valorizacije pozicija u finansijskim izveštajima. Postoji i određena prednost korišćenja principa istorijskog troška, a to su: objektivnost i proverljivost, dok pripremanjem izveštaja o uspehu na ovoj osnovi ne prikazuje zarađivačku sposobnost preduzeća,
- prikazivanje efekta prošlih događaja,
- postojanje faktora koji ograničavaju uporedivost finansijskog izveštaja,
- neblagovremenost izveštavanja,
- u finansijskim informacijama nije prikazana vrednost intelektualnog kapitala,
- finansijski izveštaji često sadrže značajnu dozu subjektivizma,
- aktuelna finansijska kriza dodatno apostrofira ograničenja finansijskog izveštaja (Savić, 2013, str. 56).

Navedene kritike stvaraju pogrešnu sliku o tome kako je sistem finansijskog izveštavanja fundamentalno pogrešan i da ga treba izbegavati. Međutim, ne treba prebrzo donositi zaključke o tome, kako treba u potpunosti odbaciti sistem finansijskog izveštavanja, jer je neophodno oceniti utemeljenost određenih kritika, kojima se nastoji abolirati korisnost finansijskih informacija. Brojni dokazi ukazuju na to da informacije sadržane u finansijskim izveštajima mogu biti korisne za bilansne adresate:

- primena načela istorijskog troška, obezbeđuje objektivnost i doslednost prilikom vrednovanja bilansnih pozicija, budući da se izbegava subjektivnost, koja može biti ispoljena prilikom vrednovanja imovine po fer vrednosti;
- istorijski karakter finansijskih izveštaja, odnosno primena načela nastanka poslovnog događaja, ukazuje na to da su oni nastali kao

rezultat objektivnog knjiženja, iz transakcija sa trećom stranom, usled čega ih odlikuje visok stepen pravičnosti;

- kvantitativni karakter prikazanih informacija, takođe govori u prilog objektivnosti prikazanih informacija, što ih čini važnim inputom za odlučivanje. Vrednosno i istinito prikazivanje finansijskih informacija doprinosi disciplinovanju ostalih izvora informacija za tržište kapitala, pružajući mogućnost da se sagleda stepen u kome su očekivanja zasnovana na „mekim“ informacijama i domenima realnosti;
- znatno pre datuma obelodanjivanja, korisnici nastoje da anticipiraju finansijske performanse preduzeća. Veliki značaj objavljivanja periodičnih informacija, prepoznaje se u redukovanju informacione asimetrije i prateće neizvesnosti. Izostanak reakcije tržišta kapitala na izvršena obelodanjivanja ne znači da su informacije irelevantne, već se može dogoditi da su u njima u pojedinoj meri zastupljene i dobre i loše informacije o preduzeću;
- u određenim okolnostima, prilikom donošenja odluka mogu se oslanjati isključivo na preporuke analitičara ili natpise u finansijskoj štampi, bez čitanja i analize finansijskih izveštaja, time investitori indirektno upotrebljavaju računovodstvene informacije;
- finansijski izveštaji nisu namenjeni laicima, već korisnicima koji poseduju značajan stepen ekspertize i svesti da u finansijskim izveštajima ne mogu naći sve informacije koje su im neophodne za donošenje racionalnih odluka;
- finansijske informacije neće biti ishodište za donošenje odluka ukoliko ne postoji poverenje u finansijske izveštaje (Savić, 2013, str. 60).

Za brojne korisnike finansijski izveštaji predstavljaju esencijalni izvor informacija i ne treba odbacivati tezu o neupotrebljivosti finansijskih izveštaja. Korporativno izveštavanje se odnosi na sve izveštaje koje korporacija sastavlja, bez obzira da li su na dobrovoljnoj ili obaveznoj osnovi. Danas sve više korisnika, pored finansijskih objavljuje i nefinansijske izveštaje. Prošireni model korporativnog izveštavanja treba da obezbedi potpunije informacije kako o finansijskim performansama i stvaranju vrednosti za investitore, tako i o nefinansijskim performansama i generisanju vrednosti za sve stejkholdere u preduzeću. Cilj proširenja izveštaja i uključivanje nefinansijskih informacija u sistem eksternog

izveštavanja je da stejkholderima omogućiti da razumeju vezu između tekućih poslovnih događaja, finansijskih izveštaja, faktora koji dugoročno doprinose povećanju vrednosti i proširenju kompanije (Todorović, Savić i Jovanović, 2020). Prvi začeci nefinansijskog izveštaja vezuju se za SAD u drugoj polovini 20. veka, zahvaljujući udruženju za zaštitu životne sredine. SAD su dugo godina bile u prednosti u odnosu na ostatak sveta. Danas to nije slučaj, jer su kompanije iz Evrope uložile značajne napore kako bi dostigle već preveliki zaostatak u pružanju nefinansijskih informacija. Najveći napor u pružanju nefinansijskih informacija dale su kompanije iz Velike Britanije. Evropske kompanije u početku su pružale nefinansijske informacije, radi unapređenja poslovnog odnosa sa sindikatima. U kasnijem periodu došlo je do potrebe za otvaranjem preduzeća ka javnosti i pružanjem dodatnih informacija kako bi zadovoljili informacione potrebe korisnika izveštaja. Najznačajnije negativne karakteristike nefinansijskog izveštavanja su te što ne postoji njihova jednoobraznost, uniformnost i uporedivost (Todorović, 2015). Kompanije, po svojoj slobodnoj volji i na različite načine definišu, pripremaju i prezentuju nefinansijske izveštaje. Informacije prezentovane u nefinansijskim izveštajima pojavljuju se u akrealnom, obračunskom i u prospektivnom obliku. Poznati svetski istraživači koji se bave ovim problemom, identifikuju različite forme nefinansijskih izveštaja. Prema Kolku (2003) obelodanjivanje nefinansijskih izveštaja nije svojstveno samo velikim kompanijama već ih mogu publikovati i mala i srednja preduzeća, jer neke kompanije nefinansijske izveštaje objavljuju samostalno, nezavisno, dok ih neke kompanije mogu prezentovati zajedno sa redovnim (finansijskim) izveštajem. On identifikuje tri forme nefinansijskog izveštavanja i to: izveštaj o korporativnoj društvenoj organizaciji, izveštaj o društvenoj odgovornosti i zaštiti životne sredine, izveštaj o održivom razvoju (str. 281). Po Perrini (2006) postoje čak šest modela nefinansijskih izveštaja, i to: izveštaj o održivom razvoju, izveštaj o zaštiti životne sredine, izveštaj o socijalnoj dimenziji, izveštaj o zdravlju, sigurnosti i zaštiti životne sredine, izveštaj o korporativnoj društvenoj odgovornosti i zaštiti životne sredine (str. 74). Po Kati Škarić Jovanović (2013), kao dodatne nefinansijske izveštaje kompanije treba da publikuju: izveštaj o poslovanju, izveštaj o korporativnom upravljanju, izveštaj o zaštiti životne sredine, izveštaj o rizicima i izveštaj o dodatoj vrednosti. EPFAG je 2009. godine sproveo istraživanje radi utvrđivanja po potrebi korisnika

finansijskih informacija. Korisnici, kao najkorisnije izvore informacija, stavili su finansijske izveštaje 97%, zatim Izveštaj o poslovanju 94%, tržišne informacije 41%, ekonomska istraživanja 31% i na kraju poslovna štampa 25% (Jovanović Škarić, 2013). Prema istraživanjima Royal Nivra (2008) u nefinansijske izveštaje treba obuhvatiti sve kvantitativne i kvalitativne informacije, koje će sadržati informacije o misiji preduzeća, strategije preduzeća i buduće korporativne ciljeve (str. 11). U dosadašnjoj praksi korporativnog izveštavanja, nefinansijske informacije su pretežno prezentovane u formi: izveštaj o održivom razvoju, izveštaj o korporativnoj društvenoj odgovornosti. Osnovna karakteristika svih izveštaja je ta što u njima pokazuju informacije o ekološkim i performancije iz područja društvene odgovornosti preduzeća (Savić, 2015). Razlozi zbog kojih se kompanije bave nefinansijskim izveštavanjima kao sredstvom društvene odgovornosti prema životnoj sredini su:

- uvažavanje i poštovanje zakonskih propisa,
- poštovanje propisa u vezi sa zaštitom životne sredine,
- redukovanje operativnih troškova,
- jačanje i promovisanje odnosa sa stejkholderima,
- nefinansijsko izveštavanje doprinosi jačanju konkurentske prednosti,
- nepostojanje aktivnog upravljanja životnom sredinom, može da dovede u pitanje legitimitet kompanije,
- snažna potreba za društveno odgovornim poslovanjem (Todorović, 2015, str. 406).

Nefinansijsko izveštavanje ima strategijski značaj. Prema nefinansijskim izveštajima mogu se identifikovati sve slabosti, a i sva snaga kompanije. Nefinansijski izveštaj omogućava preispitivanje strateške pozicije preduzeća, redefinisane misije i ključnih vrednosti, merenje stepena realizacije ciljeva, unapređenje korporativnog upravljanja, efikasnije upravljanje sa stejkholderima i drugo (Todorović, 2015). Postoje i pet dimenzija koje zapravo održavaju karakteristike nefinansijskog izveštavanja:

- nefinansijski izveštaji se predstavljaju kao dopuna redovnom finansijskom izveštaju,
- nefinansijski izveštaji imaju kvalitativni i kvantitativni karakter,
- nefinansijski izveštaji su eksterno orjentisani,
- nefinansijski izveštaji su često bazirani na procesnom pristupu,

- nefinansijski izveštaji sadrže precizno definisane ciljeve (Todorović, 2015, str. 407).

Većina nefinansijskih izveštaja trenutno se publikuje na dobrovoljnoj osnovi. Praksa izveštavanja nam ukazuje na izoštrenu svest menadžmenta u pogledu sastavljanja i obelodanjivanja ostvarenih efekata poslovanja na brojne stejkholdere i njihovu dobit. U određenim okolnostima publikovanje navedenih informacija je obavezujuće Odredbom Direktive EU o nefinansijskom izveštavanju iz 2014. godine, sva velika preduzeća imaju obavezu publikovanja ekoloških i socijalnih performansi (Savić i Vasiljević, 2019). Henriques je 2007. godine izvršio istraživanje, gde 80% nefinansijskih izveštaja se odnosi na ekološke izveštaje. Vremenom struktura nefinansijskih izveštaja se znatno promenila, trenutno oko 20% izveštaja nosi oznaku ekološki izveštaj. Upravljanje ekonomskim, socijalnim i ekološkim pitanjem su ključna za opstanak preduzeća u dugom roku (Savić i Vasiljević, 2019). Ekonomska dimenzija obuhvata: ekonomske performanse, prisutnost na tržištu, indirektan ekonomski uticaj i praksu nabavke. Društvena dimenzija nefinansijskih izveštavanja razmatra pitanje koje najviše interesuje zaposlene, a to su: poštovanje ljudskih prava, zaštita na radu i bezbednost, zaštita zdravlja radnika, programe obuke i unapređenje znanja i veštine radnika i drugo. U praksi kompanije objavljuju informacije o uložnim naporima da brinu o široj društvenoj zajednici, kroz osvojene nagrade i priznanja iz oblasti etike ponašanja, zaštita životne sredine i društvenog uticaja (Todorović, 2015). Predmet socijalnog istraživanja su: radni odnosi, ljudska prava i diskriminacija, lokalna zajednica, borba protiv korupcije, javna politika, antikonkurentsko ponašanje i odgovornost u domenu proizvoda. Ekološka dimenzija predstavlja sastavni deo izveštavanja u okviru korporativno društveno odgovornom poslovanju, mada se u poslednje vreme posmatra kao poseban segment izveštavanja (Malinić i Todorović, 2016). Nefinansijsko izveštavanje u kategoriji zaštite životne sredine ubraja: zemljište, rudna bogatstva, voda, emisija gasova i drugo. Veliki broj investitora razmatra ekološka i socijalna pitanja prilikom donošenja odluka. Koncept društvene odgovornosti, podrazumeva da preduzeće sprovodi poslovanje, tako da ono bude ekonomski profitabilno, usaglašeno sa zakonskim propisima, etično i društveno prihvatljivo (Savić, 2011). Integrirano izveštavanje predstavlja proces koji rezultira jedinstvenim izveštajem, u kome na jasan, koegzistentan i relevantan

način prikazuje finansijske i nefinansijske informacije. Cilj integrisanog izveštavanja je unapređenje kvaliteta korporativnog izveštavanja. Naziv integrisano izveštavanje u svetskoj literaturi nije unificiran i može se sresti kao: održivo izveštavanje, izveštavanje o korporativnoj društvenoj odgovornosti i kao trobilansno izveštavanje (Savić, 2011). Na osnovu prezentovanih informacija stejkholderi mogu da procene sposobnost preduzeća da kreira i očuva vrednost u kratkom, srednjem i dugom roku. Radi adekvatnog informisanja ključnih stejkholdera u integrisanom izveštaju, neophodno je prikazati sledeće informacije: opis preduzeća, njihovog poslovanja i eksternog okruženja; informacije o upravljanju; poslovni model preduzeća, rizici i prilike; strategija i alokacija; performanse; izgledi preduzeća; osnova sastavljanja izveštaja (Savić, 2015).

Kvalitet i pouzdanost prikazanih informacija u oba izveštaja (finansijskih i nefinansijskih), moraju biti beskompromisni i na visokom nivou. Finansijske informacije, ekološke, socijalne, kao i upravljački faktori, mogu se zasnivati na računovodstvenom okviru. Kvalitet informacija neophodno je kontrolisati preko definisanog i konceptualnog okvira koji usmerava na sastavljanje integrisanog izveštaja. Trenutno ne postoje obavezujući standardi na međunarodnom nivou ali postoji značajan fokus na međunarodne inicijative koje daju smernice kao što je Globalna inicijativa za izveštavanje (GRI). Za sada, ovo su dobrovoljne smernice, a sve sa ciljem da pomognu preduzeću u prikazivanju informacija koje su komplementarne sa postojećim standardima izveštavanja. Diamond i Varrecchia (1991) su vršili istraživanje u kome su istakli da dobrovoljno objavljivanje informacija smanjuje informacionu asimetriju između investitora. Informacije treba da budu konzistentne, uporedive, lako razumljive, tako da pružaju jasnu sliku zainteresovanim stranama o socijalnom i ekološkom uticaju preduzeća i da na osnovu njih donosi odgovarajuće odluke (Savić, 2013). GRI okvir sadrži načela čije respektovanje u procesu izveštavanja treba da obezbedi kvalitet finansijskih informacija. Ta načela su: uporedivost, tačnost, blagovremenost, razumljivost. Načela su ključna za postizanje cilja pružanja tačnih i blagovremenih informacija stejkholderima, neophodnih za vršenje pouzdanih i različitih procena efikasnosti poslovanja preduzeća (Savić, 2013). Step en kontrole ili uticaja moguće je razlikovati u tri vrste obelodanjivanja u integracionom izveštaju:

- indikatori koji se odnose na poslovanje,
- indikatore povezane sa pristupom upravljanja,
- najopširnija narativna obelodanjivanja u usvojenim strategijama ili prepoznatim dilerima.

Entiteti nad kojima izveštajno preduzeće vrši kontrolu u integracionom izveštavanju biće obuhvaćeni preko poslovnih indikatora. Entiteti nad kojima se vrši značajan uticaj treba da budu obuhvaćeni preko indikatora upravljanja. Narativna obelodanjivanja, rezervisana su za entitete koji ne pripadaju predhodnim grupama, veoma su povezani sa izazovima u budućnosti, i njihov uticaj na preduzeće je veoma značajan (Savić, 2013). Obuhvatanje informacija u izveštaju, predstavlja subjektivno prosuđivanje menadžera. Ključni faktor za utvrđivanje granica obelodanjivanja informacija u izveštaje koji će odgovoriti na potrebe korisnika je dijalog sa stejkholderima. U izveštaju je neophodno navesti sledeće informacije: koji entiteti su uključeni i koja je osnova za takvu odluku, stepen u kome su informacije u izveštaju obuhvaćene zajedničkim ulaganjem, poslovnim jedinicama, geografskim regionom (Haller & Zellner, 2014, str. 257). U slučaju nepotpunog obelodanjivanja, neophodno je objasniti razloge, ukazati i objasniti odstupanja od pravila za utvrđivanje granica, promene granica izveštaja i povezane korekcije u cilju povezivanja informacija. Međunarodni komitet za integrisano izveštavanje (IIRS) definisao je sledeće principe integrisanog izveštavanja:

- strategijski fokus i orijentacija na budućnost,
- povezanost informacija,
- uključivanje stejkholdera,
- materijalnost i konciznost,
- pouzdanost (postupnost, neutralnost, odsustvo i materijalna greška),
- uporedivost i koegzistentnost.

Principi koji su svojstveni integrisanom izveštaju su: strategijski fokus, orijentacija na budućnost i princip povezanosti informacija. Strategijski fokus prikazuje vrednost koje preduzeće kreira i odražava ne samo u kratkom i srednjem roku, nego i u dugom roku, čime će omogućiti uvid u dugoročne ciljeve, strategije za njihovo podsticanje. Potrebno je utvrditi forme kapitala koje su uključene u kreiranje očuvanja vrednosti preduzeća, odnosno njihov uticaj na kvalitet i raspoloživost na realizaciju strategijskih ciljeva. Orijetacija na budućnost prikazuje informacije u

integrisanom izveštaju, ukoliko korisnicima pruža mogućnost da sagledaju strategije, kvalitet upravljanja, performanse i prosperitet preduzeća. Budućnost preduzeća je prilično neizvesna, te prospektivno orjentisane informacije su manje precizne u odnosu na one koje su istorijskog karaktera. Informacije koje reflektuju budućnost imaju važno mesto u integrisanom izveštavanju, kako bi se korisnicima omogućilo da adekvatno sagledaju prosperitet preduzeća. Suštinu povezanosti informacije kao princip integrisanog izveštavanja je taj da se informacije prikazuju izolovano, posebno kada je reč o strategijskim važnim pitanjima, na primer: raspoloživost i upotreba resursa, zagađenja koja utiču na suštinu (brend, proizvod i usluge) i dugoročnu održivost poslovanja. Pored principa koju je definisao IIRS, navode se i osam elemenata koji upravljaju određenim objavljivanjima koje integrisan izveštaj treba da obezbedi. Elementi navedeni u IIRS su (IIRS, 2013, str. 24):

- pregled kompanije i eksternog okruženja,
- upravljanje,
- poslovni model,
- rizici i šanse,
- strategija i alokacija resursa,
- performanse,
- perspektiva kompanije,
- osnova za pripremanje i prikazivanje izveštaja.

Svi navedeni elementi su u osnovi povezani jedni sa drugima i nisu međusobno isključivi. Iako njihov raspored nije strogo propisan kao standardna struktura integrisanog izveštavanja. Informacije sadržane u integrisanom izveštaju treba da budu predstavljene na način da veze između elemenata budu očigledne i logične (Todorović i sar., 2020). Ovde treba dati odgovor na pitanje: da li je sastavljanje integrisanog izveštaja usmereno samo na stejkholdere? Inicijalna usmerenost na stejkholdere, održivost i ostvarivost performansi u domenu ekonomske, socijalne i ekološke dimenzije poslovanja, zamenjena je fokusom na investitore kao primarne korisnike integrisanog izveštaja. Svrha takvog integrisanog izveštaja je da objasni investitorima kako kompanija stvara vrednost tokom vremena. Integrisano izveštavanje utiče na investitora po više osnova, a najčešće ističe da:

- integrisano izveštavanje unapređuje kvalitet izveštavanja investitora,

- pruža dodatne informacije investitorima,
- integrisano izveštavanje smanjuje informacionu asimetriju,
- integrisano izveštavanje unapređuje efikasnost investiranja,
- integrisano izveštavanje čini korporativno izveštavanje pogodnijim za dugoročno investiciono odlučivanje.

Ukoliko kompanija ne stvara vrednost za sebe, neće moći ni za druge. Integrisano izveštavanje je fokusirano na investitora, ali isto tako i na održivost i druge stejkholdere. Ključnu ulogu u stvaranju vrednosti ima menadžment. Posebno se naglašava značaj integrisanog izveštaja za menadžment, zahvaljujući unapređenom internom procesu za donošenje odluka (Todorović i sar., 2020).

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

Iz prethodno navedenog zaključuje se da svaki izveštaj ima svoje prednosti ali i svoje nedostatke. Najvažniji nedostatak nefinansijskog izveštavanja je nepostojanje jednoobraznosti, uporedivosti, neujednačenosti kvaliteta i sadržine izveštaja. Zbog svoje neuniformnosti, nefinansijski izveštaji se različito nazivaju i pojavljuju se u različitim formama (Todorović, 2015). Kreiranje i obelodanjivanje nefinansijskih izveštaja zasnovano je na dobrovoljnoj osnovi. Prednosti od sastavljanja nefinansijskih izveštaja jeste taj što omogućava preispitivanje strateške pozicije redefinisavanja misije i ključnih vrednosti, merenje stepena realizacije ciljeva, unapređenje korporativnih upravljanja, efikasnije upravljanje odnosima sa stejkholderima (Todorović, 2015). Informacije u nefinansijskim izveštajima se ne mogu koristiti kao puki dodatak finansijskim informacijama, već treba da doprinesu potpunijem razumevanju finansijskih performansi (Luft, 2009). Mnoge organizacije su se bavile problemima nefinansijskog izveštavanja, kao što su: United National Global Compact (UNCG), GRI, OECD, UNGP, ISO 26000, Direktiva 2014/95/Evropske unije. Najveću zaslugu za uniformnost nefinansijskog izveštaja ima globalna inicijativa za izveštavanje. Njihov izveštaj je vrlo pouzdan, globalno prihvaćen i sveobuhvatni okvir nefinansijskog izveštavanja o održivosti, sa doslednom terminologijom i standardnim merilima učinka preduzeća, bez obzira na veličinu i sektorsku lokaciju (Todorović, 2015). Do sada su izdate četiri verzije smernica (2000., 2002.,

2006., 2013), pri čemu poslednja verzija čini 2 dela: princip izveštavanja i standardni podaci i priručnik za implementaciju. Za pripremu i sastavljanje izveštaja o održivom razvoju primaran izvor informacija je prvi deo G4 smernice koje pružaju preduzećima mogućnost izbora između osnovne i sveobuhvatne opcije (Todorović, 2015). Osnovna opcija sadrži sledeće elemente: izveštaj o održivom razvoju i daje podlogu za obelodanjivanje, ekonomskih, ekoloških, socijalnih i performansi upravljanja, dok se sveobuhvatna opcija temelji na osnovnoj opciji, u smislu dopune podataka o strategiji, analizi, upravljanju, etici i integritetu preduzeća. U izveštaju o održivom razvoju preduzeće treba da obelodani ukupno 80 stavki, prema osnovnoj opciji, dok prema sveobuhvatnoj osnovi 149 stavki, koje obuhvataju podatke o menadžment pristupu i podatke vezane za sektore (Jovanović i Janjić, 2019, str. 427).

Tabela 1. Broj izveštaja sastavljen u skladu sa smernicama GRI

Godina	Afrika	Azija	Evropa	Južna Amerika	Severna Amerika	Okeanija	Ukupno
1999	0	1	0	0	5	0	6
2000	3	7	1	1	2	1	15
2001	1	1	15	2	6	9	34
2002	8	3	22	9	31	12	85
2003	2	3	54	5	31	10	105
2004	22	8	115	9	47	14	215
2005	23	29	180	17	50	23	322
2006	25	39	223	51	70	40	448
2007	24	85	342	80	27	48	606
2008	51	185	457	141	38	71	943
2009	54	304	647	189	83	90	1367
2010	55	367	829	258	66	81	1656
2011	138	774	1158	409	355	127	2961
2012	174	946	1327	498	407	124	3476
2013	165	1151	1404	638	436	119	3913
2014	164	1268	1522	671	450	117	4192
2015	159	1492	1512	763	448	104	4478
2016	160	1601	1494	708	437	97	4497
2017	129	1351	1097	625	254	25	3481

Izvor: Ionela-Corina CHERSAN (2016)

Analizom i posmatranjem tabele iznenađuje činjenica da je veoma nizak nivo izveštavanja u skladu sa smernica GRI registrovan u Severnoj

Americi. Objašnjenje bi bilo da SAD posebnu pažnju posvećuju aktivnostima obuhvaćenim u izveštaju o CRS. GRI smernice nisu zastupljene, zato što kompanije svoje informacije o socijalnim i ekološkim performansama koriste druge kanale (Jovanović, 2018). Integrisano izveštavanje omogućava preduzeću da prezentuje celokupnu sliku svog poslovanja na jasan, koncizan, koherentan način. To podrazumeva kombinovanje finansijskih i nefinansijskih rezultata poslovanja. Ovaj vid izveštavanja, sa jedne strane intenzivnije uključuje deskriptivne podatke o ekološkim, društvenim i upravljačkim aspektima tj. obelodanjivanje podataka u napomenama, a sa druge strane, intenzivno oblikovanje i integraciju kvalitativnih i kvantitativnih podataka u poslovnom izveštaju (Jovanović i Todorović 2019). Kvalitetne integrisane izveštaje sastavljaju upravo kompanije koje imaju strategiju i koje ostvaruju zadovoljavajuće finansijske performanse. Obelodanjivanjem ovih informacija neće biti u mogućnosti da ugroze strategijsku prednost (Knežević, Pavlović, 2019). IIRS je dao najveći doprinos u razvoju i rešavanju problema integrisanog izveštavanja. Prema IIRS, integrisano izveštavanje, kao što je i navedeno u prethodnom izlaganju zasniva se na tri bazična i međuzavisna koncepta, sedam principa i osam elemenata. Prednosti koje omogućava sastavljanje integrisanog izveštaja su mnogobrojne. To zahteva ozbiljne organizacione i upravljačke promene u kompanijama, promene u interakciji sa internim i eksternim stejkholderima. Donose se kvalitetnije odluke u vezi sa alokacijom resursa, redukcijom troškova i ponudom proizvoda. Integrisano izveštavanje pozitivno utiče na aspekt odgovornosti tj. indikuje ekološko i društveno odgovornije odluke, omogućava integrisanje održivog razvoja u strategiju, povećanje stepena povezanosti sa stejkholderima i nivoa njihove uključenosti, očuvanja i jačanje legitimiteta i smanjenje rizika od gubitka reputacije, smanjuje informacionu asimetriju, unapređuju informaciono okruženje, unapređuje proces donošenja odluka investitora (Todorović, 2020). Osnovni nedostatak integrisanog izveštavanja je njegova neuporedivost, nepostojanje standardnog formata, nizak stepen proverljivosti integrisanog izveštaja.

ZAKLJUČAK

Pored mnogobrojnih prednosti, nefinansijsko i integrisano izveštavanje, zastupljeno i razvijeno u praksi, nije na zadovoljavajućem nivou. Kompanije se suočavaju sa mnogobrojnim problemima. Osnovno pitanje koje se postavlja, šta se zapravo podrazumeva pod integrisanim i nefinansijskim izveštajem, i u skladu sa čim se ono sastavlja. Konfuzija nastaje zbog toga što postoje različiti modeli i smernice sastavljanja izveštaja. Najvažniji izazov se ogleda u tome na koji način povezati finansijske i nefinansijske informacije u jedan izveštaj. Drugi ograničavajući faktor odnosi se na to što sastavljači izveštaja nemaju specifičnih znanja i kompetencije za obavljanje takve vrste delatnosti, dok se treći odnosi na menadžment kompanije. Menadžmentu je velika nepoznanica pomenuta vrsta izveštaja i nemogućnost da na adekvatan način odgovori na promene u okruženju. Nepostojanje jednoobraznosti i uporedivosti izveštaja predstavlja ograničavajući faktor. A sastavljanje nefinansijskih i integrisanih izveštaja korporacije se izlažu dodatnim troškovima.

LITERATURA

1. Diamond, D. W., & Verrecchia, R.E. (1991). Disclosure, liquidity and the cost capital. *The Journal of Finance*, 46 (4), 1325-1359.
2. Haller, A., & Zellner, P. (2014). Integrated reporting framework, eine neubasis für die Weitrentiniekung der Untcrnehmensbecichterstattung. *Der Betrieb, Düsseldorf : Fachmedien Otto Schmidt KG*, 67 (6), 253-258.
3. International Integrated Reporting Committee (IIRS) (2013). The international IR framework. Preuzeto sa sajta: <https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2015/01/InternationalIntegratedReportingFramework.pdf>
4. Ionela-Corina CHERSAN (2016), Corporate Responsibility reporting according Global Reporting Initiative: an International Comparioson, *Financiar*, 14 (4) (136), 424-435.
5. Jovanović, D. (2018). *Normativna dimenzija izveštaja o korporativnoj društvenoj odgovornosti – ekološki aspekt*, Računovodstvena i

- revizorska profesija budućnosti: Povjerenje - Integritet-Transparetnost, rad prezentiran na XII Kongres računovođa i revizora Crne Gore, 94-109.
6. Jovanović, D., Janjić, V. (2019). *Uticaj smernica GRI na izveštavanje o korporativnoj društvenoj odgovornosti*, Ekonomski efekti tranzicije i restrukturiranja privrede Srbije u funkciji evropskih integracija, 421-431.
  7. Jovanović, D., Todorović, M. (2019). Holistički pristup u integrisanom korporativnom izveštavanju, *Računovodstvo*, 63 (1-2), 81-101.
  8. Knežević, G., Pavlović, V. (2019). Integrisano izveštavanje u funkciji smanjenja informacione asimertije, *Računovodstvo*, 63 (1-2), 123-139.
  9. Kolk, A. (2003). Trend in Sustainability Reporting by the Fortune Global 250, *Business Strategy and the Environment*, 12 (5), 279-291.
  10. Luft, J. (2009). Non Financial Information and Accounting: A Reconsideration of Benefits And Challenges, *Accounting Horizons*, American Accounting Association, 3 (3), 307-325.
  11. Malinić, S., Todorović, M. (2016). *Nova uloga upravljčkog računovodstva u sistemu nefinansijskog izveštavanja*, Zbornik radova, 20. Međunarodni kongres Finansijsko izveštavanje kao katalizator rasta ekonomije, 227-243.
  12. Pavlović, M., Erić, I., Milanović, M. (2020). The importance of CSR and Reporting about non – financial information. Četvrta industrijska revolucija – značaj za razvoj zelene ekonomije i zaštitu životne sredine, *Ecologica*, 7 (99), 451-457 .
  13. Perrini, F. (2006). The Practitioners Perspective on Non – Financial Reporting, *California Menagment Review*, 48 (2), 73-103.
  14. Royal, N. (2008). Non – financial Information in Progress: A Guide to the Reporting and Assurance of non financial information in the Public Sector, Amsterdam, 1-28.
  15. Savić B., Vasiljević Z. (2019). *Korporativno izveštavanje o održivom razvoju*, međunarodni naučni skup Inovativnost i održivi razvoj – izazovi budućnosti, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Prištini, 12 i 13, Kosovska Mitrovica, 63-71.
  16. Savić, B. (2011). Integrisano izveštavanje – savremeni pristup korporativnom izveštavanju, *Računovodstvo*, 55 (5-6), 41-53

17. Savić, B. (2013). *Koncept integrisanog izveštavanja preduzeća - instrument podmirjenja informacionih potreba ključnih stejkholdera* - Doktorska disertacija, Kragujevac, Ekonomski fakultet Kragujevac.
18. Savić, B. (2015). *Integrisano izveštavanje kao podrška integrisanom upravljanju i održivom kreiranju vrednosti*, Tematski zbornik: Stvaranje vrednosti: Teorijsko – praktični aspekti, Ekonomski Fakultet Univerziteta u Beogradu, 223-241.
19. Škarić Jovanović, K., (2013). *Izveštaj o poslovanju, bilansi preduzeća i banaka*, Beograd, Ekonomski fakultet u Beogradu.
20. Todorović, M. (2015). *Nefinansijsko izveštavanje u kontekstu teorije i prakse Evropske Unije*. Ekonomsko – socijalni aspekti priključivanje Srbije Evropskoj uniji, Kragujevac, Ekonomski fakultet Kragujevac, 403-413.
21. Todorović, M. (2020). *Integrisano izveštavanje rizicima preduzeća u uslovima pandemije Covid 19*. Međunarodni kongres: Održivost poslovanja u uslovima virusa korona: izazovi na računovodstvo, reviziju i finansije, 235-258.
22. Todorović, M. Savić, B., Jovanović, D., (2020). *Integrisano izveštavanje – Novi model korporativnog izveštavanja*, Ekonomski fakultet Kragujevac.

INTANGIBLE AND INTEGRATED RESPONDING

Nemanja Gogić

Abstract: *Compilation of non-financial and integrated reporting has arisen due to declining credibility and confidence in financial reporting, which have arisen due to the global economic crisis, blaming the growing number of accounting and company fraud in the last period, climate change, doubts about social and environmental implications globalization. The reaction to such an environment is the distrust of investors and other state holders in traditional financial reporting as well as the growing popularity of topics, corporate governance, sustainable development, corporate sustainability and integrated reporting. The paper presents the many advantages and limitations that companies*

face when compiling and presenting non-financial and integrated reporting, as the supreme framework for reporting.

Keywords: *non-financial reporting / integrated reporting / stateholders.*